

Η ΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΙΚΗΣ - ΑΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

λησμονεῖ πὼς ὁ ἀναγνώστης ζητεῖ ἀπὸ τὴν ποίηση ὄχι μόνο τὸ χρονικὸ ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχικὴ τοπιογραφία γιὰ νὰ τὸ ξεπεράσῃ, ἀφοῦ προηγουμένως τὸ δεχτῆ. Ὁ νέος ποιητὴς φαίνεται νὰ ἔχει στερεὴ τὴν αἴσθησιν τοῦ χρήσιμου καὶ τοῦ περιττοῦ, μ' ὅλο πὺν κάποτε ἡ διάχυση τὸν ξεστρατίζει σὲ θεματογραφία ξένη πρὸς τὸ αὐστηρὸ περίγραμμα τῆς «σύνθεσός» του. Δὲν βλέπει ὅμως κάποια περιπλάνηση τῆς φαντασίας γιὰτὶ ὁ ὄραματισμὸς τῆς μένει στὸν τόνο τὸν ἥρωικὸ πὺν εἶναι περισσότερο δραματικὸς παρὰ ἐπικός. Καὶ σὰν προτέρημα θεωρῶ τὴ χαλιναγώγηση τοῦ λυρικοῦ στοιχείου στὸ ἦθος τῆς αὐστηρῆς καὶ ἀπεγνωσμένης πράξης.

Βλέπω ὅτι ὁ ποιητὴς ἔχει ἐκδομένες καὶ ἄλλες δυὸ συλλογές. Δὲν θυμῶμαι ἂν ἔτυχε νὰ τις προσέξω. Θὰ τὸν παρακαλοῦσα νὰ μοῦ τις ἔστανε, ἂν διαθέτει ἀντίτυπα. Μ' ἐνδιαφέρει ἡ ποίησή του.

Καίτης Δρόσου: «Ποιήματα, I.»

Εἶναι τὰ πρῶτα τραγούδια τῆς νέας ποιητρίας; Δὲν βλέπω καμμιά ἐνδειξη καὶ πρέπει νὰ τὸ δεχτῶ. Ἀλλὰ τὰ τραγούδια τούτα δὲν εἶναι πιά πρωτόλεια. Ἔχουν κάθε δικαίωμα ν' ἀξιῶσουν τὴν αὐστηρότητα τῆς κρίσης γιὰτὶ ἡ συγκατάβαση ἢ συμβατικὴ στὰ ξεκινήματα δὲν τοὺς στέκει. Ἡ νέα ποιήτρια φέρνει μιὰ ἐμπειρία στὸ χειρισμὸ τοῦ ἐλεύθερου στίχου πὺν ἀληθινὰ ἐκπλήσσει. Καμμιά ἀφέλεια, καμμιά ἀγουσιὰ. Καὶ στέρεο πάτημα χωρὶς νὰ τραυματίζει τὴ λυρικὴ εὐαισθησία. Τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ τραγούδια τῆς φαίνονται σὰν ποτισμένα ἀπὸ ἓνα αἶσθημα μητρικὸ πὺν κάποτε ἀπλώνεται σ' ἐρωτικὴ διάχυση. Ἡ λυρικὴ προσφορὰ ὅμως εἶναι αὐτόνομη.

Ἄγριοπερίστερο
πεσμένο ἀπ' τὴ φωλιά του
ἡ λέξη πὺν δὲ σοῦ εἶπα
Ἡ λέξη ποῦγινε σιωπὴ καὶ κοχύλι
Ὅπως ὄτον χαϊδεύεις
ἀγαπημένο μάγουλο
μιὰ φλεβίτσα πὺν τρέμει
στὸ δάχτυλό σου
Σοῦ χάρισα δυὸ μενεξέδες
γιὰ νὰ σοῦ δείξω αὐτὸ πὺν λάμπει
ἀνάμεσα στὰ χεῖλη μου πὺν σωπαίνουν
Ἀνάβει μιὰ φωτιά
μὲ τὴ σιωπὴ
μέσο' στὴν ἀσπὴ μας
Ὅταν ἀνθίσ' ἡ μυγαλιά
θὰ σοῦ μιλήσω

Μικρὰ εἶν' ὅλα τὰ τραγούδια τῆς ποιητρίας, ὀλιγόστιχα καὶ ὀλιγοσύλλαβα καὶ διατηροῦν πολλὴ γοητεία καθὼς κυλοῦν ἔτσι χωρὶς ἔμφαση καὶ σάμπως χωρὶς προετοιμασία. Ὁ αὐθορμητισμὸς τῶν αἰσθημάτων, ἀπλῶν αἰσθημάτων, δημιουργεῖ μέσα στὸ κλίμα τῆς νέας ποίησης μιὰ ἰδιότυπη μελωδία πὺν μπορεῖ νὰ τὴ συλλάβῃ τὸ κάπως γυμνασμένο αὐτί. Καὶ ὁ κάπως γυμνασμένος νοῦς μπορεῖ ἀκόμη νὰ συλλάβῃ τὸ

μήνυμα καὶ ν' ἀκούσῃ τὴν πονεμένη ἀνθρώπινη κραυγὴ πὺν ἀναδύεται ἀπὸ τὸ ἀπλὸ μὰ καὶ τόσο μεστὸ λυρισμὸ.

Ἄφησε νὰ χοϊδέψω
τὰ σκουριασμένα σου δάχτυλα
Νὰ ράψω ἓνα κουμπὶ
στὸ σκισμένο παλιό σου
Ἦρθες μὲ σπασμένα τὰ νύχια
μ' ἓναν ἐπίθεομο στὰ μάτια
Μὴ διπλώνεις τὰ χεῖρα σου
Ἄφησε νὰ στεγνώσει ἡ πίκρα μας
δίπλα στὴ λάμπα
Ἡ βροχὴ πλένει τὰ χτεσινὰ γραμματόσημα
στὶς πλάκες τῆς ἀσπῆς
Οἱ παποῦδες μας πέθαναν
Μὰ κύττα στὸ πορὰθυρό μου
πὺν τὰ δέντρα μπουμπουκιάζουν
Τίναξε ἀπὸ τὰ ροῦχα σου τὴ σκόνη
Ἄναψε τ' ἀστρο πάνω ἀπ' τις βρεγμένες
[στέγες
Ἦρθε ἡ ὦρα νὰ ψηλώσει τὸ χορτάρι

Ἀπὸ τὰ δυὸ τραγούδια τ' ἀφιερωμένα στὸ γυιό τῆς μεταγράφω τὸ δεύτερο γιὰτὶ εἶναι καὶ τὸ μόνο στὴ συλλογὴ πὺν ἐρωτοτροπεῖ μὲ τὰ δημοτικὰ καὶ μὲ τοὺς γνώριμους τρόπους τῆς στιχουργικῆς παράδοσης. Νὰ θέλει ἄραγε νὰ δείξει μὲ κάποιον τρόπο πὺν ἡ χρῆση τοῦ ἐλεύθερου καὶ ἀσύδοτου στίχου στ' ἄλλα δὲν εἶναι ἀδυναμία τεχνικῆς ἀλλὰ ψυχικὴ ροπή βαθύτερη;

Ἀγούλας χρυσὸ ξύπνημα ρόδινο τρεχαντήρι
τὰ χεῖρα σου τὰ χεῖρα σου τὰ χρόνια μου
[ἀγκαλιάζουν
τὰ χεῖρα σου τὰ χεῖρα σου μυρτιές καὶ ροδοδάφνες
Μιὰ θάλασσα πὺν λιάζεται τὸ πέλαγο πὺν σειέται
καράβια ἀνεμοφιλήτα μαλλάκια χρυσαφένια
Νάρθει μιὰν ἀνοιξὴ ζεστὴ ζεστὸ ἓνα καλοκαίρι
οἱ μουσουλιές κ' οἱ χορουπιές ν' ἀνθίζουν στὰ
[περβόλια
καὶ τὰ μικρὰ τριαντάφυλλα ν' ἀνθίζουν στὴν
[ποδιά σου
Ἡλιος κινάει ἀπ' τὸ στρατὶ κ' ἡλιος σὲ καρτέρει
κ' ἓνος ἀητός ψηλὸς ἀητός σὲ ντύνει σὲ χτενίζει
Ἄνισκιωτα ψηλά βουνὰ λίμνες καὶ μονοπάτια
ὡς τὰ θωρεῖς χαμογελοῦν ὡς τοὺς μιλεῖς ἀνθίζουν
Κάθε πουρνὸ οἱ γαρουφαλιές κεντᾶν τὸ φόρεμά σου
καὶ σκόβει ὁ γῆλιος νὰ σὲ δεῖ.
Μάη μου πρωτογυιέ μου.

Εἶναι εὐχάριστο ν' ἀπαντᾶς κάθε τόσο στὸ δρόμο μὲ τὰ τύσα βότσαλα, ἓνα ἀνθύλι... ΑΙΜ. Χ.

Ε. Π. Παπανούτσου: «Ἐφήμερα».

Ἔναι μιὰ συλλογὴ ἄρθρων τὰ «Ἐφήμερα», πὺν πρῶτα δημοσιεύτηκαν σὲ μιὰ καθημερινὴ ἐφημερίδα. Καθὼς ὅμως τώρα τὰ βλέπουμε συγκεντρωμένα σὲ βιβλίον, διακρίνουμε τὴ συνέχειά τους, τὴ σύνθεσή τους, τὴν ἐσωτερικὴ τους ἀφ-

μονία, πού δὲν εἶναι λιγώτερο βαθειά καὶ οὐσιαστική, παρ' ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι σὲ πολλὰ βιβλία πού ἔχουν γραφτεῖ πάνω σ' ἓνα ἐνιαῖο θέμα. Ἀπόδειξη, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πού δημιουργεῖ τὸ ρυθμὸ, τὴν ἐνότητα, κι' ὄχι τὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα τοῦ θέματος. Στὰ «Ἐφήμερα» ἔχουμε κάτι σὰν τὸ ἡμερολόγιο ἐνὸς στοχαστῆ, πού ἐκθέτει χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς πάθος τὶς καθημερινές του παρατηρήσεις πάνω στὰ μικρὰ καὶ μεγάλα προβλήματα τοῦ καιροῦ μας, τοποθετημένα μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς. Ὁ διδακτικὸς τόνος, πού χαρακτηρίζει τὶς σελίδες αὐτές, θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ἐνοχλήσει μερικούς, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἀπλοποίηση τῆς σκέψης καὶ ἡ μυθικότητά της ἀφαιρεῖ ἓνα πολύτιμο μέρος τῆς οὐσίας της καὶ ὁδηγεῖ στὴ μονομέρεια. Ἀλλὰ ἡ σκέψη τοῦ κ. Παπανούτσου δονεῖται ἀπὸ ἓνα τόσο φλογερὸ πνευματικὸ πάθος, ὥστε ὅ,τι κερδίζει σὲ σαφήνεια νὰ μὴν τὸ χάνει σὲ βάθος. Τόσο περισσότερο μάλιστα, πού ἡ ἐποχὴ μας ζητάει μιὰ ὄλο καὶ σαφέστερη τοποθέτηση τῶν προβλημάτων, μιὰ ὄλο καὶ σαφέστερη στάση τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος ἀπέναντί τους. Ὅσο βυθίζομαστε μέσα στὶς σελίδες τῶν «Ἐφημέρων», τόσο περισσότερο πειθόμαστε πὸς ὅ,τι λείπει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας εἶναι ἡ τίμια σκέψη. Αὐτὴ πού ἀπαιτεῖ τὴν πιὸ ἐπίμονη ἐσωτερικὴ ἀσκηση, τὴν κατανόηση, τὴν ἀνεκτικότητα, τὴν χαρὰ πού δίνει ἡ παρουσία τοῦ ἄλλου. Ἰδού, τί λέει, σ' ἓνα σημεῖο, ὁ κ. Παπανούτσος γιὰ τοὺς «Τιμητές», πού πληθαίνουν σήμερα ὅπως ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης:

«Ἐὰν παραφρονάζεις, ἐὰν γυρίζεις καὶ ξαναγυρίζεις στὸ ἴδιο θέμα, ἐὰν μὲ ὅλα ὅσα σοῦ ἀντιτείνουν ὑπερασπιζόμενα τὸν ἑαυτὸν σου τὰ θύματα τῆς ὀργῆς σου, ἐσὺ ἐξακολουθεῖς νὰ μαίνεσαι, κάτι τὸ περίεργο σοῦ συμβαίνει καὶ πρέπει νὰ βρεῖς τρόπο νὰ ἡσυχάσεις γιὰ μιὰ στιγμή, νὰ ἀνακρίνεις τὸν ἑαυτὸν σου καὶ μόνος σου νὰ τὸ ἀνακαλύψεις. Μήπως ἀρχισες νὰ πεισμώνεις γιατί ἔχει ἤδη σαρκωθεί μέσα σου ἡ βίασμη ὑπόψια ὅτι μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ ἄλλος δίκιο; Ἡ μήπως ἔπαθες κάτι ἄλλο: σὲ πῆρε ὁ κατήφορος καὶ τώρα πιά δὲ μπορεῖς νὰ κρατηθεῖς καὶ γι' αὐτὸ φωνάζεις, γιὰ νὰ πείσεις πρῶτα τὸν ἑαυτὸν σου κ' ὕστερα τοὺς ἄλλους, ὅτι δὲν κατακυλάς;...»

Ἡ ἀληθινὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὰ πείσματα καὶ τοὺς προσωπικοὺς ἐγωϊσμούς, πολὺ περισσότερο, πέρα ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ ὀφέλη. Χαιρόμαστε, μὲ ὅλη μας τὴν καρδιά, αὐτὴ τὴν ἀπειρη καλὴ θέληση, αὐτὴ τὴν εὐγένεια, αὐτὴ τὴν καλωσύνη, πού ἀναδίδεται ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ κ. Παπανούτσου, καὶ πού ἀποβλέπει σὲ μιὰ ζωὴ πιὸ ὑποφερτὴ καὶ πιὸ ἀνθρώπινη.

Ἀστέρη Κοββατζή: «Χωριάτες», μυθιστόρημα. — **Γιώργου Θωμαΐδη:** «Ὁ κληρὸς τοῦ κάμπου», μυθιστόρημα.

Εἴχαμε κι' ἄλλοτε τὴν εὐκαιρία νὰ ὑπογραμι-

μίσουμε τὴν ὑποβλητικότητα τοῦ τόνου, γεμάτου ρεμβασμὸ καὶ μελαγχολία, τὸν ὁποῖον ἀναδίδει ἡ πρόζα τοῦ κ. Ἀστέρη Κοββατζή. Εἶναι μ' αὐτόν, πού ἡ παρουσία τῆς φύσης γίνεται τόσον ἐντονη, ὄχι σὰ θέαμα ἢ σὰ ζωγραφιά, ἀλλὰ σὰν κάτι πού βρίσκεται σὲ ἀμεση συνάρτηση μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὶς πίκρες του. «Λίγο νὰ λησμονήσουν ἐκεῖ, λέει κάπου, νόμιζες πὸς ὅλα ἦσαν μουσικὴ, τὰ βήματα τῶν ἀνθρώπων στὴ γῆ, ἡ μοναξιά κ' ἡ γλυκειὰ ἡσυχία ὀλόγυρα, ἀκόμη καὶ τὰστρα πού ἀναβόσβηναν στὸν οὐρανὸ». Στους «Χωριάτες» του, θάλεγε κανεὶς, πὸς ὅλη του ἡ προσπάθεια εἶναι νὰ συγκεράσει τὸν πλήρη, τὸν ὁμότατο ρεαλισμὸ, μὲ τὴν ποίηση καὶ τὴν εὐαισθησία.

Πρόκειται γιὰ μιὰ μεγάλη σύνθεση, πού τὴν ἀποτολμᾷ ὕστερα ἀπὸ μιὰ σημαντικὴ ἐπιτυχία πού εἶχε στὸ διήγημα καὶ στὴ νουβέλλα. Δὲ φαίνεται νὰ εἶταν ἐντελῶς ὄριμος γι' αὐτὴν. Ἐδῶ τὸν νοιώθουμε νὰ λαχανιάζει, ἐκεῖ νὰ παρασύρεται σὲ περιπλανήσεις πού τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ στόχο του, πού διασποῦν τὴν ἴδια τὴ συγκίνηση τοῦ ἀναγνώστη. Ἡ λεπτομέρεια, ἐξαιεῖσαι πολλές φορές σὰν παρατήρηση καὶ σὰν ἀπόδοση, συμβαίνει νὰ παραμένει ἓνα γεγονός καθ' ἑαυτὸ, ὄχι μιὰ προετοιμασία γιὰ τὶς ἀπαραίτητες κορυφώσεις, πού ἀνανεώνουν τὴν ἀντοχή τοῦ ἀναγνώστη σ' ἓνα τόσο μακρὸ ἀφήγημα. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὴν ἀδυναμία αὐτή, πού εἶναι, νομίζω, συνυφασμένη μὲ τὴν ἴδια τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ συγγραφέα, οἱ «Χωριάτες» μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὰν ἓνα πεζογράφημα πού δὲ γράφτηκε ἄδικα.

Σκεφτόμαστε ἀμέσως γιὰ τὸν κ. Κοββατζή: Ἰδού, λοιπόν, ἓνας ἄνθρωπος πού ἔζησε τὴ χωριάτικη ζωὴ σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειές της, πού τὴν κατάκτησε βῆμα πρὸς βῆμα, στιγμὴ πρὸς στιγμή, πού ἀγάπησε στὸ τέλος τὸ ἴδιο του τὸ βίωμα. Ἔτσι μόνον μποροῦσε ν' ἀποδόσει τόσο αὐθεντικὰ τὸ κλίμα της. Ποιὰ εἶναι ἡ ζωὴ στὴ Μικρὴ Βάλτσα, τὸ μικρὸ αὐτὸ ὄρεινὸ χωριὸ τῆς Πελοποννήσου, πού βρίσκεται τόσο βαθιὰ μέσα στὴν καρδιά τοῦ συγγραφέα μας; Ὁχι, βέβαια, κάτι τὸ ἀπίθανο καὶ τὸ ἀγνωστο. Ἀπλῶς, ἡ ζωὴ τῆς φτώχειας καὶ τῆς μιζέριας, ὅπου ἡ ἴδια ἡ ἀπόγνωστη παίρνει διάρκεια, γιὰ νὰ καταπᾶ ὁ καθημερινὸς σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δυστυχία γεννάει τὴ δυστυχία. Ὁ ἀνθρώπινος πόνος χάνει τὸ νόημά του. Ὁ ἴδιος ὁ θάνατος παύει νὰ χεῖ ἓνα ὁποιοδήποτε ἐνδιαφέρον. Ἐρχεται σὰ λύτρωση κάποτε, συνήθως ὅμως σὰ μιὰ πραγματικότητα, ὅπως ὅλες οἱ ἄλλες πού γεμίζουν τὴ ζωὴ. Ὑπάρχουν σελίδες ἐνὸς ἀληθινὰ ζωεργοῦ ρεαλισμοῦ μέσα στοὺς «Χωριάτες», ὅπου ἡ σκέψη δὲν ἀπασχολεῖται μὲ κείνους πού πεθαίνουν, ἀλλὰ μὲ κείνους πού ζοῦν, μὲ κείνους πού γεννιοῦνται: «Νά, λοιπόν, ἀκόμη ἓνα παιδάκι στὴ Βάλτσα, ἀκόμη ἓνα κλεφτιάκι γιὰ τὰ περιβόλια, μιὰ ἐργάτισα γιὰ τὰ χτήματα καὶ μιὰ γυναίκα γιὰ φιλενάδα ἢ γιὰ νὰ γεννοβολᾷει παιδιά — μιὰ γυναίκα γιὰ πόνους καὶ γιὰ στενοχώριες».

Κι' ὅμως δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα βιβλίο καταθλιπτικὸ, ἀπαισιόδοξο. Τὸ χέρι τῆς ποίησης